

צילום: היוטורם

היקף המחאה ועוצמתה מצביעים על כך כי מדובר בהרבה יותר מהסכם כלכלי כזה או אחר. קייב 2013

אלון לזין ויובל בוסתן

שוברי הסף

המהומות באוקראינה בעקבות העדפת הסכם הסחר עם רוסיה על פני האיחוד האירופי הן רק ביטוי אחד למלחמה כלכלית עולמית המתרחשת כיום ויוצרת מסגרות בינלאומיות כלכליות חדשות. וככל שהקוטביות בין המעצמות העולמיות מעמיקה, כך נאלצות המדינות הקטנות לנקוט עמדה – ויש לכך השלכות

קייב. 21 בנובמבר 2013. ברגע האחרון ובאופן מפתיע מודיעה הממשלה המקומית כי לא תחתום על הסכם להידוק היחסים עם האיחוד האירופי. במקום זאת, תבחן הידוק מחודש של קשריה עם רוסיה. עוד באותו יום יצאו מאות אלפי אנשים לרחובותיה של עיר הבירה הסוערת. כיום, שלושה חודשים אחרי ההודעה הרשמית, נמנו כבר מספר הרוגים, אלפי פצועים ועשרות עצורים במה שמכונה ההתקוממות האזרחית הגדולה ביותר שפקדה את אוקראינה מאז "המהפכה הכתומה" של 2004. היקף המחאה ועוצמתה מצביעים על כך כי מדובר בהרבה יותר מהסכם כלכלי כזה או אחר. לא עוזרים גם ההסברים המנומקים של הממשלה שלפיהם הכלכלה האוקראינית פשוט לא תחזיק מעמד ללא רוסיה, והסכם עם האיחוד האירופי יפגע הרבה יותר במשק המקומי מאשר יועיל לו. מבחינת המפגינים, מדובר במאבק על עתידה של אוקראינה, לא פחות. בהקשר רחב יותר – זהו סיבוב נוסף, ולא האחרון, במאבק הדרושי המתעצם.

בעיני האיחוד האירופי מדובר בניסיון לשרוד היחסים עם המדינות הגובלות באיחוד, מדרום וממזרח, כחלק מניסיון להרחיב את היקף הסחר הכולל של האיחוד. אלא שבעינינו רוסיות מדובר בחרייה מערבית נוספת אל "החצר האחורית" שלהם. לאחר שאיבדו כבר את מדינות מזרח אירופה לטובת האיחוד ונאט"ו, מנהלת רוסיה המתאוששת של פוטין קרב בלימה של ממש נגד המשך המגמה.

לשם כך, ממנף פוטין את שני הכלים המרכזיים העומדים לרשותו – גז טבעי וכסף – לצורך השפעה פוליטית. בתוך חודשים הצליח למנוע גם מארמניה וגם מאוקראינה להצטרף ליוזמה האירופית החדשה, כשהוא מותיר לאיחוד את גיאורגיה ומולדובה כפרס ניחומים. במקביל, הוא מאיץ את תכניתו להקים מסגרת על-מדינית חדשה

– האיחוד האירואסיאתי. מה שהחל את דרכו אך לפני שנתיים כאיחוד מכסים עם בלארוס וקזחסטן, צפוי בשנה הבאה להפוך לאיחוד פוליטי "עם כל הדברים הטובים שהיו בברה"מ", אליבא דפוטין. מבחינת המנהיג הרוסי הכי דומיננטי שדרך בקרמלין מאז סטאלין, כל הרפובליקות הסובייטיות לשעבר מוזמנות להצטרף, להוציא את הבלטיות, שקשרו את גורלן באירופה כבר לפני שנים.

איפה העוגה האפריקאית?

האיחוד החדש-ישן שעליו שוקדת רוסיה אינו יוצא דופן בדינמיקה הגיאופוליטית בשנים האחרונות. מגמת האינטגרציה האזורית הולכת וצוברת תאוצה בכל רחבי העולם. כך מופיעים להם ארגונים אזוריים לשיטוף פעולה כלכלי ולעתים גם פוליטי, באמריקה הלטינית, באפריקה, במפרץ הפרסי, במזרח אסיה וכעת כאמור גם במרחב הסובייטי לשעבר. הקוטביות המתעצמת בין המעצמות מקשה על מרבית הארגונים הללו להישאר ניטרליים ולשתף פעולה במידה שווה עם כל המעצמות. כתוצאה מכך, להצטרפותה של מדינה למסגרת אזורית שארה"ב, רוסיה או סין פרשו עליה את הסותן יש השלכות פוליטיות דרמטיות, גם במקרה שמדובר במסגרת כלכלית בלבד.

ארה"ב, למשל, דוחפת בשנתיים האחרונות את הקמתה של מסגרת כלכלית חדשה במרחב הטרנס-פסיפי (TPP). הלכה למעשה, מדובר בהסכם שהולך ונרקם במטרה להרק את שיטוף הפעולה בין רוב החברות ב-APEC, ובראשן ארה"ב, קנדה, מקסיקו, יפן, אוסטרליה, דרום קוריאה, הפיליפינים וטייוואן. על אופיה הצפוי של המסגרת החדשה מעידות החברות ב-APEC שאינן בתכניות של TPP, ובראשן סין ורוסיה. מדובר באחד היעדים המרכזיים של ממשל אובמה,

שרואה בהסכם אמצעי לעצב מחדש את המציאות הכלכלית במרחב הפסיפי. בד בבד, ממשיכים להישמע קולות הקוראים להידוק שיטוף הפעולה גם במרחב האטלנטי – בין מדינות נאפט"א לבין האיחוד האירופי.

אנו צופים למעשה בתהליך התגבשות של מסגרות כלכליות על-מדיניות וחוצות יבשות. כפועל יוצא של תהליך זה, המאבקים על צירופן של מדינות "חופשיות" לאחד מהגושים הקיימים צפויים להחריף, בפרט באזורי "החצר האחורית" של כל אחת מהמעצמות. בין האזורים מאבקי ההשפעה על הרפובליקות הסובייטיות לשעבר במזרח אירופה; את העלייה בטונים הנשמעים מבייג'ינג כלפי כל המדינות שעמן יש לה סכסוכים טריטוריאליים

ועוד יותר מכך כלפי ניסיונות מערביים להתערב בסכסוכים אלו בשם אותן מדינות; את התסכול האמריקאי מכניסתה של סין לפרויקטים אסטרטגיים במרכז ודרום אמריקה, ובראשם חפירת תעלת ניקרגואה, מתחרה ישירה לתעלת פנמה.

אחד התוצרים של תהליך זה הוא עלייה בכושר המיקוח של המדינות הקטנות. בניגוד למאבקים בין המעצמות בתקופת המלחמה הקרה בין ארה"ב לברה"מ – אז היכולת "לעבור צד" בין הגושים היתה מוגבלת – כיום מדינות רבות יכולות לנצל לטובתן את המאבקים בין המעצמות. הדברים בולטים במיוחד בכמה מדינות באפריקה. בשמונה

השנים האחרונות צופה היבשת השחורה בכניסה מהירה ועמוקה של הסינים לכל המדינות שיש להן מה להציע לענק האסיאתי – מנפט, דרך חומרי גלם לתעשייה ועד מזון. מי שחשים היטב את הכניסה הסינית הם האמריקאים, שהיו עד לא מכבר שותפי הסחר מספר אחת של היבשת, מעמד שאליו הם שואפים לחזור. גם האירופים, הברזילאים וההודים מחפשים נתח מהעוגה האפריקאית. התוצאה היא שלראשונה בתולדות היבשת, יותר ויותר מדינות מעמידות תנאים למעצמות הזרות כטרם יאפשרו להן גישה לנכסיהן. והתוצאה? מענקים במיליארדים, עבודות פיתוח תשתיות בממדים אדירים, הקמת מוסדות ציבור והכשרת כוח אדם מקומי בהיקפים גדולים.

אוקראינה היא דוגמה נוספת לכך. התחרות בין האיחוד

אנו צופים בתהליך התגבשות של מסגרות כלכליות על-מדיניות וחוצות יבשות. כפועל יוצא של תהליך זה, המאבקים על צירופן של מדינות "חופשיות" לאחד מהגושים הקיימים צפויים להחריף, בפרט באזורי "החצר האחורית" של כל אחת מהמעצמות

האירופי ורוסיה הביאה את האירופים להציע לקייב הסכם סחר נדיב, ואת הרוסים, במקביל, להציע הלוואה בגובה 15 מיליארד דולר – יותר מ-8% מהתוצר השנתי של המדינה. אלא ששם הסערה הציבורית רחוקה מסופה: ראש הממשלה התפטר, והציבור – שתומך בקשר עם האיחוד – דורש גם את ראשו של הנשיא. פוטין, מצדו, משהה את העברת הלוואה המובטחת עד שיירגעו הרוחות. עוד חודשים רבים עשויים לעבור בטרם יוכרע סופית לאן פניה של המדינה, אולם תהא נקודת הסיום אשר תהא, אוקראינה היא רק עוד דוגמה לכך שחזרוננו לימים נשכחים, שבהם מדינות החצר האחורית מוצאות את עצמן מיטלטלות בין מעצמות יריבות. ❶

אלון לזין ויובל בוסתן הם העורכים הראשיים של סיקור ממון, ממוקד, ירחון מקוון לחקר מגמות ביחסים בינלאומיים